

Agnieszka Laddach¹
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Współczesne próby autoreformy Kościoła w dobie kultury pluralizmu. Przyczynek do szczegółowej analizy

[The Current Attempts of the Roman Catholic Church's Self-reformation in the Age of Pluralism Culture. Contribution to a Detailed Analysis]

Streszczenie: Celem autorki jest próba określenia kierunku, w jakim zmierza autoreforma Kościoła funkcjonującego w świecie, a więc także w kulturze pluralizmu. We wstępie przedstawiono cechy kultury pluralizmu. Następnie omówiono synody i konferencje biskupów jako dwie wybrane struktury Kościoła. Scharakteryzowano je w kontekście Tradycji Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania soboru watykańskiego II, jak również toczącej się później dyskusji w środowisku amerykańskich teologów. Źródłem badawczym do podjęcia tej refleksji jest opracowanie Jana Perszona *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej* z 2009 r. oraz publikacje ukazane po roku wydania wymienionej monografii. Publikacjami tymi są wybrane dokumenty Kościoła rzymskokatolickiego oraz komentarze do nich, funkcjonujące w ramach amerykańskiej eklezjologii.

Summary: The aim of the article is to attempt to characterize the direction of the Roman Catholic Church's self-reformation in the context of a culture of pluralism. The paper's introduction presents features of the pluralism culture. Then synods and bishop conferences are discussed as two selected sections of the Church. They are characterized in the context of the Tradition of the Roman Catholic Church, with particular emphasis on the teaching of the Second Vatican Council, as well as the ongoing discussion by the American theologians. The research source is a monograph (2009) by Jan Perszon *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej* [English version of the monograph's title: *Ecclesia semper reformanda? Collegiality of the Church in Post-conciliar American Ecclesiology*], and papers published after 2009th. These publications are selected documents of the Roman Catholic Church and comments to them within the framework of American ecclesiology.

¹ Agnieszka Laddach, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Teologicznych i Artystycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ul. Bojarskiego 1, 87-100 Toruń, Polska, Laddach@interia.pl, <https://orcid.org/0000-0002-2823-8550>.

Słowa kluczowe: teologia; eklezjologia; kolegalność; Kościół rzymskokatolicki; pluralizm; kultura.

Keywords: theology; ecclesiology; collegiality; the Roman Catholic Church; pluralism; culture.

Jednym ze znaków współczesności jest pluralizm. Stanowi on wielość faktów, mnogość możliwości, alternatywność rozwiązań, wielogłos, okoliczność dokonywania wyborów. Jak zauważył Alfred Wierzbicki, pluralizm niesie napięcie, konflikt i walkę kultur. Równocześnie w swojej semantycznej ambiwalencji jest spotkaniem we wspólnocie sensu osób oraz środowisk ludzkich posiadających odmienne doświadczenia, a także założenia (Wierzbicki A., 2012, s. 41–42). Tak rozumiany pluralizm w istotnym zakresie określił stan współczesnej kultury. Ukazał wielobarwność świata. W pewnym stopniu zaprzeczył koncepcji unifikacji jednej ogólnoswiatowej kultury. Jak zauważył Hans Jörg Sandkühler, skończyła się iluzja, „że granice regionalne i kulturowa tożsamość sobie odpowiadają. Różnice w założeniach i celach, w potrzebach i interesach, w płciach, wierze, kwalifikacjach i aktywnościach prowadzą do wytworzenia się nowych linii demarkacyjnych. Koniec iluzji i przymusu homogeniczności i uniformizacji, która dezindywidualizuje, prowadzi do produktywnego kryzysu tożsamości (*der Selbst*) przy jednoczesnym uznaniu inności innego, równości i prawa własnych subkultur. Inscenizowana jednolitość kultury narodowej stała się dzisiaj niewiarygodna w takim samym stopniu, jak wyimaginowana jedność kultury światowej” (Sandkühler H.J., 2004, s. 10).

Świadomość wspomnianych wyżej „różnic w założeniach i celach, w potrzebach i interesach” stała się jedną z przyczyn prób wewnętrznej autoreformy Kościoła rzymskokatolickiego. Innymi powodami są np.: misja Kościoła, która dokonuje się w zmiennym społeczno-kulturowym kontekście; fakt „niewydolności” eklezjalnych systemów administracyjnych; silna centralizacja i hierarchiczne funkcjonowanie tych systemów. Próby te, dodajmy, na nowo wyrażają starania zmierzające do określenia natury i kompetencji kolegalnych struktur Eklezji. Na te struktury składają się: sobory powszechne, kolegium kardynalskie, synody postrzegane jako organy kolegalne Kościoła oraz konferencje biskupów. Rozumienie roli dwóch ostatnich jest zaprezentowane w niniejszym artykule, w kontekście Tradycji Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania soboru watykańskiego II, jak również toczącej się później dyskusji w środowisku teologów amerykańskich. Kluczowym źródłem badawczym przydatnym w podjęciu tej refleksji jest opracowanie Jana Perszona *Ecclesia semper reformanda? Kolegalność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej* z 2009 r. (ss. 1–475) oraz teksty wydane po upływie roku od publikacji

wyżej wymienionej monografii. Tekstami tymi są wybrane dokumenty Kościoła rzymskokatolickiego oraz komentarze do nich, funkcjonujące w ramach amerykańskiej eklezjologii. Celem niniejszego artykułu jest zaproponowanie przyczynku do szczegółowej analizy pozwalającej określić kierunek, w jakim zmierza autoreforma Kościoła funkcjonującego w świecie, a więc także w kulturze pluralizmu.

Synod jako organ kolegialny Kościoła

Opracowana w wyniku obrad soboru watykańskiego II koncepcja synodu nawiązuje do tradycji synodalnej pierwszego tysiąclecia istnienia Kościoła. Uważa się, że pierwsze synody odbyły się w drugiej połowie II w. Ich celem było podjęcie decyzji w kwestiach, w których pojedynczy biskup potrzebował wsparcia innych biskupów. Przykładem tego jest synod z 195 r. zajmujący się ustaleniem daty Wielkanocy. W efekcie zwiększającego się znaczenia zebrań biskupów wzrosła rola ośrodków chrześcijańskich w Rzymie, Antiochii i Aleksandrii. Stały się one symbolicznymi, jak również realnymi miejscami rozwoju życia oraz myśli chrześcijańskiej. Umożliwiały budowanie wspólnotowości i jedności z innymi biskupstwami. Z czasem nadano im w związku z tym status patriarchatów. Obradujące w różnych miejscowościach synody umożliwiały współpracę między biskupami. Pełniły także rolę swego rodzaju instytucji odwoławczych dla prezbiterów, diakonów i osób świeckich.

W następnych latach praktyka spotkań biskupów na synodach była kontynuowana. Zdaniem Leona Wielkiego stanowiły one narzędzie „pokoju i jedności w Kościele”. W opinii Grzegorza Wielkiego decyzje synodów były istotne, ale wymagały papieskiej aprobaty. Głos tego ostatniego niejako zasygnalizował administracyjną oraz nauczycielską partycypację biskupów Rzymu w kolegium w VIII w. i w kolejnych stuleciach. W wyniku rozwijającego się w państwie francuskim, a następnie w Cesarstwie Niemieckim, średniowiecznego uniwersalizmu chrześcijańskiego, od X w. w Kościele Zachodnim odbywały się zgromadzenia z udziałem papieża i cesarza. Zyskały one ogólnoelektoralny charakter. Stały się podstawą do organizowania soborów powszechnych. Przykładem takiego zjazdu biskupów był trwający 18 lat, ale obradujący z przerwami, sobór trydencki (1545–1563). Po nim nastąpił zanik synodów. Zmianę w tej kwestii wprowadził sobór watykański II, który zainicjował powrót do rzeczonych zebrań (Perszon J., 2009, s. 383–390). W wyniku obrad Vaticanum II, w dokumencie *Apostolica Sollicitudo* Paweł VI określił, że celem spotkań biskupów jest powstanie ciała doradczego dla papieża, stworzenie regular-

nego forum dla rozwijania bliskich relacji między Ojcem Świętym oraz episkopatem na świecie, dostarczanie rzetelnych informacji w zakresie aktualnych problemów Kościoła, tworzenie wewnątrzkościelnego porozumienia dotyczącego doktryny i procedur (Papież Paweł VI, 1965b, wyd. pol. 1969, s. 151–161).

Zainicjowanie powrotu do synodów rozpoczęło dyskusję nad ich cechami, zwłaszcza nad zagadnieniem kolegialności. Jan Grootaers sądził, że prymat papieski został w pewnym sensie ograniczony na rzecz współpracy i równowagi sił między Watykanem a episkopatami (Grootaers J, 1990, s. 18–19). Jan Pieter Schotte zaakcentował, że synody są równocześnie przejawem jedności Kościoła oraz kolegialnym instrumentem Eklezji. Ich wspólnotowy i kolegialny charakter przejawia się nie tylko podczas obrad, ale już wcześniej, w ramach przygotowań (Schotte J.P., 1988, s. 379–380). Jan Perszon w książce *Eccllesia semper reformanda?* zaznaczył, że zdaniem amerykańskich teologów koncepcja synodów zaproponowana w ramach soboru watykańskiego II znakomicie egzemplifikowała ambiwalencję eklezjologicznych rozwiązań przedstawionych w dokumentach Vaticanum II. W USA stwierdzono, że ostatni sobór ukazał wartość doświadczenia kolegialnego działania biskupów. Wskazał na to, że synody posiadają funkcję doradczą, a więc służebną dla Stolicy Apostolskiej i Kościoła powszechnego. Mimo to cechują się pewną „jałowością” zebrań oraz ezopowym językiem zawartym w dokumentach będących rezultatem obrad. W niewystarczającym stopniu uwzględniają też pluralistyczny, a więc nie tylko klasycznie rzymski, charakter współczesnej teologii. Cechują się tabuizacją przebiegu prac, przez co zdają się sugerować, że nie dopuszczają do zaistnienia otwartego dialogu wewnątrzsynodalnego oraz dialogu biskupów ze światem. W odpowiedzi na te kwestie Patrick Granfield zaproponował, aby w synodach częściej niż dotychczas brali udział prezbiterzy, zakonnice i zakonnicy oraz osoby świeckie. Zmiana ta, zdaniem P. Granfielda, miała ukazać prawdziwą reprezentację Kościoła, lepiej wyrazić powszechną komunie eklezjalną, jak również umożliwić przedstawienie szerszego spektrum poglądów (Perszon J., 2009, s. 393–394; por. Melloni A., Scatena S., 2005; Sullivan F.A., 2006, s. 268–269).

Dyskusja amerykańskich teologów na temat koncepcji synodów trwa także po wydaniu monografii J. Perszona. Odbywa się nie tylko na łamach teologicznych czasopism, ale i w artykułach publikowanych w ogólnodostępnych internetowych kanałach informacyjnych. Zwraca się w niej uwagę na ograniczenie praktyk synodalnych oraz soborowych podczas pontyfikatów Jana Pawła II i Benedykta XVI. Ukazano tym samym potrzebę doskonalenia planu rozwoju synodalności, jak również soborowości w Kościele (Hinze B.E., 2012, s. 121–130).

Elementem realizacji tego planu miały być zmiany wprowadzone w ramach pontyfikatu papieża Franciszka. Ojciec Święty wyraził pragnienie wzmocnienia kolegialności w zarządzaniu Kościołem (Wooden C., 2013a, online: <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-says-structures-collaboration-collegiality-need-strengthening>). Przeprowadził synody dotyczące rodziny, młodzieży oraz Kościoła w regionie Amazonii. W przemówieniu z 17 października 2015 r. z okazji pięćdziesiątej rocznicy ustanowienia synodu biskupów omówił znaczenie słowa „synod”, podkreślił rolę synodów i synodalności w Kościele hierarchicznym oraz wspólnotowym przy dokonywaniu interpretacji rzeczywistości, doświadczaniu dynamiki komunii, jak również w procesie ciągłego tworzenia Kościoła (Renken J.A., 2018, s. 5–44). Ojciec Święty zatwierdził nową konstytucję apostolską *Episcopalis Communio*, w której można przeczytać, że synod spełnia funkcję doradczą w celu „poszukiwania prawdy” i „działania dla dobra Kościoła”; myśl ojców synodalnych posiada eklezjalny ciężar jakościowy, jeśli zostanie zatwierdzona przez członków synodu, i jeśli dokument synodalny „jest moralnie jednomyślny” (Papież Franciszek, 2018d, wyd. pol. online: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/konstytucje/episcopalis_communio_15092018.html).

Amerykańscy komentatorzy konstytucji apostolskiej *Episcopalis Communio* podkreślili, że papież Franciszek zachęcił do tego, aby świeccy mieli wpływ na synody; a także polecił, aby przesyłali swoje uwagi do sekretarza generalnego synodu (Brockhaus H., 2018, s. 1). W opinii niektórych komentatorów efektem pontyfikatu Franciszka będzie stworzenie bardziej synodalnego Kościoła oraz realne przekształcenie synodów w platformę dla otwartej energicznej debaty (Mitchell Ch., 2020, online: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/pope-francis-everyman-pontiff-profile-200101104012522.html>).

Zapewne kolejnym istotnym bodźcem do dyskusji nad synodami będzie światowy Synod Biskupów pod hasłem *W stronę Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja*, który odbędzie się w październiku 2022 r. w Watykanie. Prawdopodobnie będzie się on odnosił do publikacji organu doradczego Kongregacji Nauki Wiary – Międzynarodowej Komisji Teologicznej. W dokumencie z 2018 r. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* Komisja napisała, że Kościół synodalny jest Kościołem uczestnictwa i współodpowiedzialności. Powinien wyrażać udział wszystkich członków Kolegium Biskupów pod przewodnictwem papieża. Wspomniany udział wynika z powołania do tego, aby służyć sobie nawzajem poprzez dary ofiarowane przez Ducha Świętego (Wooden C., 2020b, online: <https://www.americamagazine.org/faith/2020/03/09/pope-francis-chooses-synodality-theme-2022-synod>). W reakcji na opublikowanie dokumentu *Synodalność*

w życiu i misji Kościoła oraz zwołanie synodu na 2022 r., Paul McPartlan zauważył potrzebę doprecyzowania lub stworzenia nowej kompleksowej definicji synodalności w Kościele. Jego zdaniem zajęłaby ona miejsce wielu wypracowanych w historii (zwłaszcza od soboru watykańskiego II) różniących się między sobą koncepcji prymatu i współpracy biskupa Rzymu z innymi biskupami. McPartlan sądzi również, że stworzenie precyzyjnych definicji w tej kwestii lepiej określi relację papieża z chrześcijańskimi wspólnotami. W tym kontekście teolog zauważa, że dotychczasowy stosunek papieża do Kościoła Zachodniego jest inny niż do Wschodniego (McPartlan P., 2020, s. 3–11).

Konferencje biskupów

Oprócz synodów odrębnymi członkami kolegalnej struktury Kościoła są konferencje biskupów. W wyniku obrad soboru watykańskiego II ich rola została porównana do funkcji starożytnych patriarchatów. Konferencje w historii Eklezji występowały nieregularnie (np. jedna z nich odbyła się w Belgii w 1830 r.). Pod koniec XIX stulecia konferencje zyskały stałe miejsce w Kościele. Ich status został omówiony w Dekrecie *Christus Dominus* (Papież Paweł VI, 1965a, wyd. pol. 2002, s. 236–258). Podczas soboru watykańskiego II pozytywnie oceniono rolę konferencji episkopatów. Polecono organizowanie ich we wszystkich krajach i regionach kulturowych. Przychylnie też odniesiono się do koncepcji organizowania konferencji regionalnych oraz międzynarodowych.

W dyskusji po Vaticanum II pozytywnie oceniono treści ojców soborowych na temat konferencji biskupów. Uznano, że spotkania członków episkopatu są wyrazem biskupiej solidarności. Niemniej podjęto dyskusję nad prawnym, kanonicznym, eklezjologicznym i teologicznym statusem konferencji biskupów. Nawiązując do pierwszych wieków chrześcijaństwa stwierdzono, że należy poszerzyć kompetencje konferencji. Dostrzegając kolegalny wymiar spotkań biskupów sądzono, że ich pastoralne i doktrynalne postanowienia oraz działania winny stanowić część Magisterium Kościoła. W przypadku Eklezji w USA skrytykowano (a w mniej ostrych wypowiedziach: uznano za nieporozumienie) interwencję Stolicy Apostolskiej w postanowienia konferencji amerykańskiego episkopatu. Rezultatem podjętych przez biskupów USA decyzji miało być wprowadzenie własnego (amerykańskiego) modelu współpracy teologów i biskupów. Idea stworzenia takiego modelu zaniepokoiła Watykan oraz zwolenników tzw. teologii rzymskiej. Obawiali się oni znaczącej eklezjalnej niezależności od Rzymu, w praktyce wyrażonej tym, że amerykańscy biskupi przedłożyli lo-

kalne, narodowe, kulturowe perspektywy i interesy nad troskę o zachowanie jedności z Kościołem powszechnym. Niepokojono się również tym, że konferencja biskupów stanie się instytucją centralną w stosunku do poszczególnych diecezji w USA. Rozwiązanie tego sporu można było znaleźć w myśli Hansa Ursa von Balthasara (Balthasar H.U. von, 1970, s. 97), który podkreślił, że Chrystus nie stworzył Kościoła w oparciu o instytucje, a o ludzi (osoby). W związku z tym szwajcarski teolog skrytykował koncepcję, w której konferencje episkopatu miałyby być ciałami wyrażającymi kolegialność Kościoła. Zaakcentował znaczenie biskupów jako osób, a nie członków instytucji. Za groteskowe uznał mnożenie w Eklezji struktur i grup przedstawicielskich. Myśl o Kościele komunii osób, a nie zbiorze instytucji lub struktur, powtórzył za Balthasarem Joseph Ratzinger oraz Międzynarodowa Komisja Teologiczna. Ta ostatnia orzekła, że określenia „kolegium” „kolegialność”, „kolegialny” można stosować wyłącznie analogicznie w stosunku do konferencji biskupów. Głos zajęła również Stolica Apostolska. Obawiając się nacjonalizacji konferencji, na Synodzie w 1969 r. postulowała ograniczenie kompetencji tych gremiów (Perszon J., 2009, s. 395–401).

Jak opisał to J. Perszon, dalsza dyskusja o specyfice konferencji biskupów została podjęta przez amerykańskich teologów. Zauważyli oni, że w proponowanej przez Watykan koncepcji zawarto niejednostronność polegającą na wskazaniu pierwszeństwa Kościoła powszechnego nad Kościołami partykularnymi. W efekcie Joseph A. Komonchak (Perszon J., 2009, s. 402–404) zarzucił Stolicy Apostolskiej umniejszenie roli biskupa we wspólnocie eklezjalnej w skali ogólnościowej, marginalizację idei Kościoła powszechnego jako ciała składającego się z lokalnych Kościołów, a także pominięcie grup Kościołów. Skrytykował również brak docenienia perspektywy horyzontalnej w Eklezji, wyrażającej się m.in. we wzajemnych powiązaniach i wspólnotowości występującej między poszczególnymi Kościołami partykularnymi. Michael A. Fahey podzielił tę opinię (Perszon J., 2009, s. 402–404). Zaproponował, aby Kościół partykularny był interpretowany jako pośredni między Kościołem powszechnym a biskupem. James H. Provost sądził (Perszon J., 2009, s. 402–404), że tak jak Jezus i apostołowie, tak również kolegium biskupów powinno istnieć oraz pracować nie w relacji do siebie, a do wspólnoty Kościoła, czyli całego ludu Bożego.

Dyskutowane zagadnienie nie miało jedynie teoretycznych implikacji. Przekładało się na pastoralną praktykę, w której w ramach oddolnych (lokalnych) inicjatyw wprowadzano np. zmiany liturgiczne, takie jak udzielanie Komunii św. na rękę. Podjęto także próby większej niż dotąd inkultracji Ewangelii. Przykładem tego była wieloletnia inicjatywa dokonania nowego przekładu tekstów liturgicznych na język angielski. Rozpoczęła się ona w 1963 r. Celem teologów z USA, państw Afryki Południowej, Australii,

Anglii i innych krajów anglojęzycznych było uwspółcześnienie języka tekstów liturgicznych dla ich doskonalszego zrozumienia przez czytelnika i/lub słuchacza. Inicjatywa ta stała się zarzewiem konfliktu między amerykańskim episkopatem a Stolicą Apostolską. W 1992 r. Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zatwierdziła nowe tłumaczenie, dwa lata później Kongregacja do spraw Nauki Wiary zakwestionowała je, zarzucając wprowadzenie w tekście „zbyt inkluzywnego” języka. Trwający do 2002 r. swoisty spór translacyjny został zakończony na korzyść Watykanu, co w konsekwencji stało się podstawą do zachowania dużej dozy ostrożności w rozumieniu „uprawnionej różnorodności” w Kościele².

Nowym otwarciem w dyskusji nad teologiczno-prawym statusem konferencji episkopatów miało być Motu Proprio Jana Pawła II *Apostolos Suos* z 1998 r. Papież stwierdził, że kolegialna jedność episkopatu objawia i wyraża komunijną naturę Eklezji; naturę, która jest obecna w różnorodności Kościołów partykularnych. Jan Paweł II uznał również, że biskup Rzymu jest głową tego kolegium. Pozostali biskupi pozostają z nim w koniecznym związku. Władza biskupa w diecezji nie jest władzą najwyższą, mimo że indywidualnie kieruje on daną diecezją. Najwyższa władza należy do papieża i całego kolegium biskupów.

Na podstawie zawartej powyżej krótkiej prezentacji stanowiska Jana Pawła II nie trudno domyślić się, że zarzucono mu brak zachowania równowagi we władzy, podejście centralistyczne i nadanie konferencjom wyłącznie pastoralnej oraz funkcjonalnej roli, jak również całkowite uzależnienie ważności aktów konferencji od decyzji Stolicy Apostolskiej. Pewną dialogiczną postawę względem treści *Apostolos Suos* i krytyków tego dokumentów przyjął Ladislas Orsy. Zauważył on, że zebrania chrześcijan (w tym również biskupów) nawet dla celów pastoralnych albo organizacyjnych (koordynacyjnych) stanowią symbol wewnętrznej jedności Eklezji. Jego zdaniem konferencje biskupów mogą i powinny pełnić ważną nauczycielską funkcję, ale nie powinny nakładać na wiernych obowiązku przyjęcia swych uchwał. Orsy tłumaczy, że przekazywanie Magisterium stanowi element głoszenia Słowa Bożego, zatem nie może być regulowane prawnie i dyscyplinarnie. Stanowisko konferencji podlega więc krytycznej weryfikacji w duchu dialogu oraz szacunku.

Osobny głos w dyskusji zajął Avery Dulles. Jego stanowisko podziela znaczna część amerykańskich teologów. Sądzi on, że jedno, spójne z nauczaniem papieża, Magisterium realizuje się na różnych poziomach działania w Kościele. Dulles dodaje, że urzeczywistnia się ono m.in. w przeka-

² W 2002 r. w składzie Komisji Języka Angielskiego w Liturgii, na żądanie Watykanu, wprowadzono zmiany personalne biskupów i ekspertów. Poza Stolicą Apostolską zostały one zinterpretowane jako koniec dotychczasowej autonomii tej Komisji (Perszon J., 2009, s. 405–408).

zywaniu wiary przez biskupów. Ci zaś reprezentują całe kolegium biskupie i nie dodają niczego do powszechnego Magisterium. Jest to potwierdzenie zaprezentowanej przez sobór watykański II koncepcji „Magisterium pastoralnego” konferencji biskupów, bez dogmatycznych aspektów. Dulles twierdzi, że realizacja pastoralnych oraz koordynacyjnych zadań przez konferencję episkopatu ma istotne znaczenie. Wyraża się to np. w działaniach ekumenicznych, w dialogu z rządem danego państwa, w ogólnonarodowych działaniach duszpasterskich, w komunikatywnym uczestnictwie w dyskusji społecznej na różne tematy, w uczestnictwie w kulturze, jak również w wyważonej współpracy ze szpitalami i uczelniami. W związku z tym istnienie instancji koordynującej pracę poszczególnych konferencji jest nieodzowne dla dbałości o zachowanie wspólnego Magisterium pastoralnego w Kościele. Równie istotne, zdaniem wielu amerykańskich teologów, jest zaangażowanie w pracę biskupów szerokiego spektrum teologów, osób zakonnych, prezbiterów, a także świeckich (Perszon J., 2009, s. 409–225).

Podobnie, jak w przypadku dyskusji nad koncepcją synodów, tak samo w odniesieniu do teorii konferencji biskupów dyskusja trwa po wydaniu monografii *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej* autorstwa J. Perszona. Odbyna się ona w kontekście nauczania papieża Franciszka, który w 2013 r. w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* wyraził obawę, że postulat soboru watykańskiego II o wielorakim i owocnym wkładzie konferencji episkopatów „do konkretnego urzeczywistnienia się poczucia kolegialności” nie został w pełni zrealizowany. Papież Franciszek skomentował to słowami: „[...] nie przyjął jeszcze wystarczająco wyraźnego kształtu statut Konferencji Episkopatów, który by pojmował je jako podmioty o konkretnych kompetencjach, łącznie z pewnym autentycznym autorytetem doktrynalnym. Nadmierna centralizacja zamiast pomagać, komplikuje życie Kościoła oraz jego dynamizm” (Papież Franciszek, 2013a, wyd. pol. 2013, nr 32).

3 września 2017 r. Papież Franciszek zmodyfikował 838 kanon Kodeksu Prawa Kanonicznego, przyznając konferencjom biskupim szczególny autorytet do wiernego przygotowania, zatwierdzania i publikowania ksiąg liturgicznych dla regionów, po potwierdzeniu Stolicy Apostolskiej (Papież Franciszek, 2017b, online: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20170903_magnum-principium.html). Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która wcześniej była odpowiedzialna głównie za tłumaczenia, otrzymała polecenie pomocy konferencjom episkopatu w wypełnieniu ich zadania. 22 października 2017 r. Stolica Apostolska opublikowała list, który papież Franciszek wysłał do Prefekta Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, kardynała Roberta Sarah. W liście papież wyjaśnił, że Stolica

Apostolska i jej departamenty mają mieć ograniczone uprawnienia do potwierdzania tłumaczeń liturgicznych uznanych przez daną konferencję biskupów (Papież Franciszek, 2017c, online: <https://it.zenit.org/articles/papa-scrive-lettera-al-card-sarah-riguardo-al-motu-proprio-magnum-principium/>). Można uznać, że wskazaniem do dalszych zmian dotyczących konferencji biskupów w Kościele jest spotkanie papieża Franciszka wraz z Radą Kardynałów 26–28 lutego 2018 r. Poddano tam analizie teologiczny status konferencji biskupich, czytając Motu Proprio *Apostolos Suos* papieża Jana Pawła II w świetle *Evangelii gaudium*. W ramach spotkania papież zaakcentował potrzebę zdrowej decentralizacji, potwierdzając jednocześnie zapewnienia o jedności w Kościele ([B.A.], 2018, *Briefing by the Director of the Holy See Press Office, Greg Burke, on the 23rd meeting of the Council of Cardinals with the Holy Father Francis*. online: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/02/28/180228d.html>).

Dyskusja na temat kompetencji konferencji biskupów toczy się równoległe poza Watykanem. Joseph Bernardin podkreślił konieczność służby społecznej, która powinna być realizowana przez konferencje biskupów. Wysoko oceniłto zadanie konferencji. Uznał, że w obliczu różnych zagrożeń życia, milczenie lub bierność Kościoła, a zwłaszcza jego przywódców, jest bliskie duszpasterskiego skandalu (*pastoral scandal*) (Magagnotti P., 1996, s. 119).

Korespondujące z powyższym stanowisko przedstawił Richard L. Wood. Zauważył on, że obraz biskupów w USA wynika zarówno z ich działania, jak również z szerokiej gamy aktywności innych podmiotów (instytucji i ruchów) społecznych składających się na środowiska katolickie funkcjonujące w sferze publicznej (*public Catholicism*). Wood zwrócił uwagę na organizacyjny i pastoralny wymiar działalności konferencji episkopatu w USA. Stwierdził, że w dobie nowej dynamiki, jaką charakteryzuje się pontyfikat papieża Franciszka, konferencje te są postrzegane w Stanach Zjednoczonych przez pryzmat aktualnych tamtejszych aktywności i problemów społecznych. Tym samym podkreślił znaczenie czynników kulturowych oraz instytucjonalnych kształtujących katolicką obecność w wybranych wymiarach życia społecznego. Tymi wymiarami, zdaniem Wood'a, są: przywództwo instytucjonalne, dynamika władzy w Kościele oraz kultura modlitwy, duchowości i kultu w parafiach (Wood R.L., 2016, s. 1–32).

Symptomatyczne dla dyskusji o kompetencjach konferencji episkopatu jest również wspólne stanowisko amerykańskich biskupów. Na oficjalnej stronie internetowej United States Conference of Catholic Bishops (USCCB) na temat misji tej Konferencji napisano, że jej praca opiera się na trzech ogólnych celach i jest podzielona na trzy kluczowe obszary odpowiedzial-

ności: 1) wspólne i konsekwentne działanie w kluczowych kwestiach stojących przed Kościołem oraz społeczeństwem; 2) wspieranie komunii z Kościołem w innych narodach, w ramach Kościoła powszechnego, pod przewodnictwem jego najwyższego pastora, Biskupa Rzymu; 3) zapewnienie każdemu biskupowi odpowiedniej pomocy w wypełnianiu jego szczególnej posługi w Kościele lokalnym. W tym kontekście, wśród priorytetowych inicjatyw na lata 2017–2020 wymieniono m.in. promowanie i bronienie wolności wyznania (służenia, świadczenia i kultu w Stanach Zjednoczonych oraz za granicą). Do krótkoterminowych obowiązków USCCB zaliczono pracę nad relacjami misyjnymi. Jako podstawę do tego wskazano dokument Jana Pawła II *Apostolos Suos*, nr 15. Wśród szczegółowych celów wyliczono prowadzenie relacji misyjnych ze Stolicą Apostolską, z biskupami i diecezjami, z konferencjami biskupimi, z narodowymi organizacjami katolickimi oraz stowarzyszeniami wiernych chrześcijan, z władzami cywilnymi, a także z innymi grupami (USCCB, 2020, online:<http://www.usccb.org/about/usccb-mission.cfm>).

Podsumowanie

W powyższym tekście omówiono toczącą się po Soborze Watykańskim II dyskusję nad rozumieniem synodalności i kolegialności konferencji biskupów. Wskazano na najbardziej kluczowe zmiany w nauczaniu papieża oraz na wybrane komentarze amerykańskich teologów. Przedstawiono treści zawarte w monografii J. Perszona *Ecclesia semper reformanda? Kolegialności Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej*. Ukazano wybrane elementy dyskusji po 2009 r., czyli po publikacji wspomnianej książki.

W związku z powyższym należy odnotować aktualność wniosków J. Perszona na temat kontekstu komentarzy amerykańskich teologów. Nadal w znacznym zakresie postulują oni pewnego rodzaju decentralizację Kościoła. Funkcjonując w amerykańskiej kulturze, w swoich postulatatach zdają się podkreślać znaczenie takich wartości, jak: demokracja, wolność, społeczeństwo, dialog, pluralizm. Tym samym prezentują podejście teologiczne inne od klasycznie rzymskiego. Dyskutując nad rozumieniem synodalności i kolegialności, zwracają uwagę na istnienie „instytucji pośrednich” między Stolicą Apostolską a człowiekiem jako podmiotem wiary. Jak zauważył J. Perszon, wprowadzenie tych zmian w opinii zwolenników tzw. rzymskiej teologii w skrajnym przypadku może skutkować „nacionalizacją” Kościołów lokalnych (Perszon J., 2009, s. 428–430).

Powyższe omówienie ukazuje Kościół jako Bosko-ludzką wspólnotę, która w ostatnim czasie szczególnie domaga się aktywnego zachowania

zasady *Ecclesia semper reformanda*. Wyrazem prób w tym zakresie są posoborowe starania zorientowane na autoreformę Eklezji. Wynikają one m.in. z oceny aktualnych propozycji synodalności i kolegialności; propozycji, dodajmy, rozpatrywanych w odniesieniu do kwestii zachowania lub negocjacji rzymskiej centralizacji Kościoła, a w konsekwencji także myśli teologicznej.

Rozwój technologiczny ułatwiający ludziom komunikację sprawił, że zagadnienie synodalności i kolegialności jest dyskutowane również przez innych autorów, nie tylko teologów. Fakt ten zdaje się być nowym kontekstem, który nie został omówiony w opublikowanej w 2009 r. monografii *Ecclesia semper reformanda? Z konieczności* krótko przedstawione powyżej opinie zostały napisane przez teologów, jak również socjologów i dziennikarzy będących obserwatorami oraz komentatorami działań Stolicy Apostolskiej (w tym kontekście być może zaskakującym faktem jest wskazana w niniejszym opracowaniu relacja na temat działań i treści głoszonych przez papieża Franciszka, przedstawiona w internetowych mediach Al Jazeera News: Mitchell Ch. 2020, online: <https://www.aljazeera.com/in-depth/features/pope-francis-everyman-pontiff-profile-200101104012522.html>). Fakt obserwowania oraz komentowania przez dziennikarzy i socjologów wydarzeń związanych z działalnością Stolicy Apostolskiej zwraca uwagę na swego rodzaju medialność zagadnień dotyczących zmian w obszarze formułowania teorii z zakresu eklezjologii. Jest znakiem częściowego społecznego oczekiwania na wewnętrzną reformę Kościoła, w którym dyskutowane są doktrynalno-magisterialne kompetencje biskupów. Oznacza to także swoiste zewnętrzne (pozaeklezyjalne) sprowadzenie Kościoła do jednej z wielu rozpatrywanych socjologicznie instytucji. Kwestie te są znakami obecnych czasów i obrazu świata funkcjonującego w kontekście kultury pluralizmu. Ukazują, że wiarygodność Kościoła jako depozytariusza Objawienia obecnie i w przyszłości będzie zależeć m.in. od ewentualnego realnego autozreformowania. W efekcie tego procesu, w skrajnych przypadkach, w społecznej ocenie Kościoła zyska na wiarygodności lub zostanie sprowadzony do jednej z wielu instytucji o charakterze prawnoprawno-(charytatywno)-stowarzyszeniowym. Świadomość tego zdaje się cechować amerykańskich biskupów, którzy publicznie na stronie internetowej USCCB zasygnalizowali chęć i potrzebę określenia na nowo roli oraz kompetencji episkopatu w Kościele.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty Kościoła

- Papież Franciszek, 2013a, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium* o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie. Rzym, wyd. pol. Wydawnictwo M, Kraków.
- Papież Franciszek, 2017b, Apostolic Letter Issued Motu Proprio *Magnum Principium*. Rzym, online: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20170903_magnum-principium.html (7.05.2020).
- Papież Franciszek, 2017c, *List do kardynała Roberta Sarah*, Watykan, 15.10.2017, online: <https://it.zenit.org/articles/papa-scrive-lettera-al-card-sarah-riguardo-al-motu-proprio-magnum-principium/> (7.05.2020).
- Papież Franciszek, 2018d, Konstytucja apostolska *Episcopalis Communio*, Rzym, wyd. pol. online: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/konstytucje/episcopalis-communio_15092018.html (9.04.2020).
- Papież Paweł VI, 1965a, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Domunis*. Rzym, wyd. pol. Maria Przybył (red.), 2002, *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań, s. 236–258.
- Papież Paweł VI, 1965b, List Motu Proprio *Apostolica Sollicitudo*, Rzym, wyd. pol. Posoborowe Prawodawstwo Kościelne, 1969, nr 2, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa.

Opracowania

- [B.A.], 2018, Briefing by the Director of the Holy See Press Office, Greg Burke, on the 23rd meeting of the Council of Cardinals with the Holy Father Francis. 28.02.2018, Vaticano, online: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/02/28/180228d.html> (7.05.2020).
- Balthasar Hans Urs von, 1970, *Mysterium Christi*, St.-Benno Verlag, Leipzig.
- Brockhaus Hannah, 2018, Pope Francis Approves New Constitution for Synod of Bishops. Catholic News Agency, September 18.
- Grootaers Jan, 1990, *The Collegiality of the Synod of Bishops: An Unresolved Problem*, w: *Collegiality Put to the Test*, red. James H. Provost, Knut Walf, Trinity Press International, Philadelphia.
- Hinze Bradford E., 2012, *Synodality in the Catholic Church*, Theologische Quartalshrift, nr 192, s. 121–130.
- Magagnotti Paolo, 1996, *The Word of Cardinal Bernardin*, Center Migration Studies, New York.
- McPartlan Paul, 2020, *Serving Communion: Re-thinking the Relationship between Primacy and Synodality*, Ecclesiology, nr 1, s. 3–11.
- Melloni Alberto, Scatena Silvia (red.), 2005, *Synod and Synodality: Theology, History, Canon Law and Ecumenism in New Contact: International Colloquium Bruges 2003*, Lit Verlag, Münster.
- Mitchell Charlotte, 2020, *Pope Francis, Everyman Pontiff: Profile*, Al Jazeera News, online: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/pope-francis-everyman-pontiff-profile-200101104012522.html> (20.04.2020).
- Perszon Jan, 2009, *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Renken John A., 2018, *Synodality: A Constitutive Element of the Church. Reflections on Pope Francis and Synodality*, *Studia Canonica*, nr 1, s. 5–44.

- Sandkühler Hans J. 2004, *Pluralizm, kultura wiedzy, transkulturowość i prawo*, Humanistyka i Przyrodoznawstwo, nr 1, s. 7–28.
- Schotte Jan Pieter, 1988, *The Synod of Bishops: History, Work and Recent Synod Experience*, w: *The Bishops and His Ministry*, ed. Francis Arinze, Vaticano.
- Sullivan Francis A., 2006, *Synod and Synodality: Theology, History, Canon Law and Ecumenism in New Contact (review)*, The Catholic Historical Review, nr 2, s. 268–269.
- USCCB, 2020, General Mission Goals of the USCCB. online: <http://www.usccb.org/about/usccb-mission.cfm> (7.05.2020).
- Wierzbiński Alfred, 2012, *Kultura chrześcijańska wobec pluralizmu kultur*, Roczniki Filozoficzne, t. 4, s. 41–52.
- Wood Richard L., 2016, *The Catholic Bishops in the U.S. Public Arena: Changing Prospects under Pope Francis*, Religions, nr 7, s. 1–32.
- Wooden Cindy, 2013a, *Pope Says Structures for Collaboration, Collegiality Need Strengthening*, Catholic News Service, Jun 13, 2013, online: <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-says-structures-collaboration-collegiality-need-strengthening> (20.04.2020).
- Wooden Cindy, 2020b, *Pope Francis Chooses 'Synodality' as Theme for 2022 Synod*, The Jesuit Review (America), March 9, 2020, online: <https://www.americamagazine.org/faith/2020/03/09/pope-francis-chooses-synodality-theme-2022-synod> (29.04.2020).

Wykaz skrótów

USCCB – United States Conference of Catholic Bishops (Konferencja Episkopatu USA)